

dr hab. Maria Szczepaniec, prof. UKSW
Katedra Prawa Karnego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
W Warszawie

Warszawa 19 grudnia 2022 r.

Recenzja

rozprawy doktorskiej Pana magistra Łukasza Piątkowskiego
pt. „Stosowanie tortur przez Stany Zjednoczone po 11 września 2001 roku”

1. Uwagi wprowadzające

W związku z uchwałą Rady Dyscyplin Naukowych Nauki Prawne oraz Ekonomia i Finanse Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego z dnia 17 października 2022 r., powołującej mnie na recenzenta w przewodzie doktorskim, przedstawiam recenzję rozprawy doktorskiej Pana magistra Łukasza Piątkowskiego pt. „**Stosowanie tortur przez Stany Zjednoczone po 11 września 2001 roku**” (Wrocław 2022, s. 563), napisanej pod kierunkiem naukowym Prof. dra hab. Mirosława Sadowskiego.

2. Temat i tytuł rozprawy

Wybór tematu recenzowanej rozprawy oceniam bardzo pozytywnie. Autor przeprowadza kompleksową analizę stosowania tortur przez Stany Zjednoczone po 11 września 2001 r. w świetle prawa humanitarnego oraz prawa karnego, uwzględniając unormowania obowiązujące w Stanach Zjednoczonych, Europie oraz na Bliskim Wschodzie. Stosowanie tortur pozostaje wciąż aktualnym i realnym problemem, mimo iż tortury uznawane są w międzynarodowym ustawodawstwie za ciężkie przestępstwo. Jest to zatem zagadnienie mające doniosłe znaczenie społecznie, dlatego wybór tematu dysertacji doktorskiej należy uznać za trafny i pożądany.

Tytuł pracy został sformułowany prawidłowo. Treść pracy jest zgodna z jej tytułem.

3. Tezy rozprawy

Autor stawia następujące hipotezy badawcze:

1) Tortury jako metoda śledcza powinny być dopuszczalne w światowym porządku prawnym.

2) Istniejące międzynarodowe i krajowe uregulowania prawne nie dopuszczają stosowania tortur.

3) Istniejące międzynarodowe i krajowe uregulowania prawne nie dopuszczają wydania w trybie nadzwyczajnym.

Sposób, w jaki Autor określa problem badawczy należy uznać za prawidłowy. Przeprowadzona analiza badawcza ma wyraźnie wskazany zakres, a zaprezentowany wywód jest uporządkowany i spójny. W moim przekonaniu Doktorant bardzo dobrze poradził sobie z weryfikacją hipotez badawczych.

4. Struktura rozprawy i metody badawcze

Rozprawa składa się z wprowadzenia, czterech rozdziałów, wniosków końcowych oraz bibliografii.

Struktura pracy jest prawidłowa i podporządkowana wymogom, jakie wynikają z określenia problemu badawczego. Autor zachował właściwe proporcje pomiędzy poszczególnymi rozdziałami. Kolejność zaprezentowanych w pracy zagadnień także należy ocenić bardzo wysoko. Układ pracy jest przejrzysty i dobrze przemyślany, co sprawia, że recenzowaną rozprawę czyta się z prawdziwym zainteresowaniem.

Zadanie badawcze zrealizowane zostało z wykorzystaniem adekwatnych do postawionego celu metod badawczych: prawnego-dogmatycznej, historyczno-prawnej, prawnoporównawczej oraz aksjologicznej.

5. Treść rozprawy

Przedmiotem dysertacji jest analiza problematyki dotyczącej stosowania tortur przez Stany Zjednoczone po 11 września 2001 r. w świetle prawa humanitarnego oraz prawa karnego, z uwzględnieniem obowiązujących w Stanach Zjednoczonych, Europie oraz na Bliskim Wschodzie regulacji. Rozprawa została podzielona na cztery rozdziały.

Rozdział pierwszy o tytule *Geneza tortur* ma charakter wprowadzający. Autor prezentuje w nim zarys historii tortur w toku dziejów ludzkich, wskazuje rodzaje tortur oraz przytacza definicje tortur zawarte w różnych aktach prawnych. Trafnie przywołane zostały akty prawa międzynarodowego, w których pojawiają się takie definicje, ale Autor wskazał również te akty prawa międzynarodowego, które wprawdzie posługują się terminem tortury,

ale nie definiują tego pojęcia. W ostatnim punkcie omówione zostały techniki deprywacji sensorycznej. Są to techniki mające na celu uniknięcie stosowania bezpośredniej przemocy wobec przesłuchiwanego, dlatego ich przybliżenie w tym miejscu jest słuszne. Autor wskazuje, że urazy powstałe w wyniku stosowania tortur, w tym także deprywacji sensorycznej często porównywane są do zespołu stresu pourazowego (PTSD) oraz ciężkiego zaburzenia depresyjnego lub jako „trwała zmiana osobowości po katastrofie”.

W rozdziale drugim podjęta została problematyka dotycząca prawnych podstaw stosowania tortur. Doktorant rozpoczyna od zagadnienia odnoszącego się do charakteru prawnego „wojny z terrorem”. Postawione zostało trafne pytanie, jak należy traktować ataki z 11 września, czy było to przestępstwo a nie wojna, czy też będzie miało tutaj zastosowanie prawo konfliktów zbrojnych. W dalszej części znajdziemy rozważania dotyczące kryteriów, jakimi kierowały się władze amerykańskie dobierając osoby do zatrzymań.

Następnie zaprezentowane zostały uwagi dotyczące statusu prawnego zatrzymanych przez stronę konfliktu oraz przysługujących im praw określonych przez Międzynarodowe Prawo Humanitarne Konfliktów Zbrojnych. Autor omawia odpowiednie Konwencje Genewskie, zapewniające ochronę jeńcom wojennym ale także osobom cywilnym.

Rozdział drugi zakończony został punktem *Tortury a prawo do samoobrony* (pkt 2.4). Doktorant twierdzi, że możliwość zastosowania tortur przez władze państwowe oznacza w pewnym sensie rozwiązywanie moralno-prawnego dylematu, jakie wartości i interesy są zagrożone oraz jak to zagrożenie powinno usprawiedliwiać zastosowanie konkretnych rozwiązań. W debacie na temat legalności stosowania tortur pojawia się idea absolutyzmu moralnego, zgodnie z którą tortury nigdy nie mogą być moralnie usprawiedliwiane, bez względu na okoliczności. Autor dostrzega jednak osłabienie tego poglądu, z uwagi na brak nadania dostatecznego znaczenia prawu do życia przez absolutyzm moralny.

W tej części Autor omawia również poglądy usprawiedliwiające stosowanie tortur z powołaniem się na instytucję obrony koniecznej, co jest nawet akceptowane przez organizacje praw człowieka. Otóż, jeżeli tortury stanowią jedyny sposób na uratowanie życia w nagłych wypadkach, to urzędnik podejmujący się takiego ostatecznego rozwiązania, mógłby się powołać na obronę konieczną. Jakkolwiek przywołane zostały problemy, jakie pojawiają się na płaszczyźnie usprawiedliwiania tortur obroną konieczną. Autor wskazuje na aspekt pozytywnej zachęty do politycznej manipulacji oraz przywołuje poglądy dotyczące reżimów usprawiedliwiających stosowanie tortur jakimiś wyższymi celami. W konkluzji stwierdza, że usprawiedliwienie konieczności pomija wartości, jakie wynikają z godności człowieka, integralności społeczeństwa, pokoju międzynarodowego, celów terrorystów oraz spójności prawa krajowego i międzynarodowego.

Interesujące są również rozważania Autora dotyczące koncepcji samoobrony, zgodnie z którą agent, który stosuje tortury i ratuje Chicago, może poprzez rozszerzenie

koncepcji samoobrony uzyskać pretekst i usprawiedliwić swoje zachowanie. Jak wskazano, takie karnistyczne podejście nie tylko legalizuje stosowanie tortur, ale wyznacza też użyteczne limity praktyki przesłuchań. Doktorant zwraca jednak uwagę, że mechanizm samoobrony mógłby przynosić przypadkowe rezultaty, w razie jego wprowadzenia w życie. Ponadto podnosi aspekt ludzkiej godności, prawa do życia oraz kwestię utrzymania pokoju międzynarodowego i sprawiedliwego procesu. Niepożądana jest też, jak podkreśla, niespójność w międzynarodowym systemie prawnym, w postaci sytuacji, że część państw będzie usprawiedliwiać stosowanie tortur, a inne będą utrzymywać ścisły zakaz.

W rozdziale trzecim zaprezentowano uwagi dotyczące miejsca zatrzymań, w Afganistanie i Iraku, warunki przetrzymywania zatrzymanych oraz status prawny tych miejsc.

Autor rozpoczyna rozważania od więzienia Abu Ghraib, wskazując jego historię, różne incydenty oraz nadużycia, do jakich dochodziło w tym więzieniu i różne raporty, które w związku z tym powstały. Następnie omawia Obóz Guantanamo, przedstawiając panujące tam warunki i liczne nadużycia oraz przywołuje raporty pokontrolne, jakie zostały wydane przez władze Stanów Zjednoczonych.

W dalszej części przedstawiono rozważania odnoszące się do wydania w trybie nadzwyczajnym osób podejrzanych o terroryzm. W ostatnim punkcie tego rozdziału omówione zostały inne miejsca zatrzymań na terytorium Afganistanu i Iraku.

Rozdział czwarty noszący tytuł *Ochrona sądowa zatrzymanych* poświęcony został analizie działań administracji i kierujących nią prezydentów: Busha, Obamy i Trumpa w zakresie prowadzonej polityki zatrzymań osób podejrzanych o terroryzm. Zakresem analizy objęto śledztwa prowadzone przez organizacje humanitarne oraz ich rezultaty, z uwzględnieniem występujących nadużyć.

W kolejnej jednostce tego rozdziału Autor przeprowadza analizę procedur obowiązujących przed Komisjami wojskowymi, Trybunałami Weryfikującymi Status Zatrzymanych oraz przed Administracyjnymi Radami Weryfikacyjnymi. W tej części porównane zostały także zasady dotyczące sądów wojennych i komisji wojskowych.

Na zakończenie Doktorant prezentuje przegląd wybranych postępowań sądowych i orzecznictwa sądów amerykańskich w sprawach zatrzymanych.

Na podstawie przeprowadzonej analizy wskazano, że tortury są zakazane w większości państw nie tylko jako metoda śledcza, ale *sui generis*, a ich stosowanie wobec zatrzymanych w związku z konfliktami mającymi miejsce po 11 września 2001 r. było niedopuszczalne. Doktorant przyznaje, że zbieranie informacji w celu zapewnienia bezpieczeństwa publicznego jest uzasadnioną funkcją rządu, ale sposoby pozyskiwania informacji nie są prawnie nieograniczone i nie można ich usprawiedliwiać wojną z terrorem, podczas której stosowano tortury oraz znęcano się nad więźniami, określając te nadużycia jako „ulepszone formy przesłuchań”. Przytoczone zostały także pojawiające się debacie

publicznej poglądy, że sędziowie amerykańscy powinni mieć prawo do wydawania „nakazów tortur” celem wprowadzenia tortur „w granicach prawa”. Zwolennicy takiego stanowiska nie sugerowali wprawdzie, aby rząd amerykański porzucił zasadę, że tortury są nielegalne, ale raczej przyjął, że zasada ta może zostać zawieszona w „wojnie z terrorem” argumentując to tym, że tortury są „mniejszym złem” i terroryści nie mają prawa nie być torturowani.

Doktorant stwierdza ponadto, że żadne istniejące międzynarodowe i krajowe regulacje prawne nie dopuszczają stosowania tortur, a w większości krajów ich stosowanie stanowi przestępstwo. Zdaniem Autora, interpretacja przepisów prawa, nawet w szczytnym celu nie może być sprzeczna z jedną z podstawowych zasad praw człowieka, jaką jest zakaz tortur oraz nieludzkiego i poniżającego traktowania. Odnosząc się do trzeciej hipotezy badawczej Doktorant wskazuje, że zarówno amerykańskie jak i europejskie prawo zakazuje ekstradycji podejrzanych do kraju, w którym mogliby zostać poddani torturom.

W konkluzji zauważa jednak, że praktyka wydawania w trybie nadzwyczajnym naruszała międzynarodowe standardy prawne, ponieważ wiązała się z przekazywaniem osób pod kontrolę obcych rządów pomimo istnienia realnego ryzyka tortur lub okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania. Ponadto osoba przekazywana była pozbawiana skutecznej, niezależnej i bezstronnej kontroli decyzji o przekazaniu.

6.Strona formalna rozprawy

Rozważania prowadzone są w sposób komunikatywny i przejrzysty, a sposób prezentacji poszczególnych zagadnień jest prawidłowy. Od strony redakcyjnej rozprawa jest dobrze dopracowana. Z dużą starannością sporządzone zostały także przypisy. Doktorant opanował technikę pisania prac naukowych oraz posiada umiejętność posługiwania się językiem dyskursu naukowego. Wywody Autora są logiczne oraz wewnętrznie spójne. Wszystko to sprawia, że strona formalna rozprawy zasługuje na bardzo wysoką ocenę.

7.Baza źródłowa

Istotnym elementem wpływającym na ocenę rozprawy doktorskiej jest umiejętne wykorzystanie źródeł. Bibliografia została podzielona na: literaturę przedmiotu, orzeczenia, akty prawne, wywiady telefoniczne i komunikację email oraz opracowania internetowe, stanowiące najobszerniejszą część. Na szczególne uznanie zasługuje okoliczność przywołania licznych opracowań zagranicznych.

Dokonując oceny tego aspektu warto podkreślić, że Doktorant wykazał się bardzo dobrą orientacją w literaturze przedmiotu. Zważywszy na tematykę stanowiącą przedmiot rozważań, dobór i wykorzystanie materiałów źródłowych należy uznać za trafne.

8. Konkluzja

Oceniając wartość naukową rozprawy stwierdzam, że recenzowana dysertacja w pełni zasługuje na ocenę pozytywną. Sposób, w jaki przeprowadzona została analiza poszczególnych zagadnień potwierdza bardzo dobrą znajomość zgłębianej materii oraz dobrą sprawność warsztatową Doktoranta. Podkreślić należy ponadto doniosłość podjętego tematu badawczego.

W moim przekonaniu recenzowana rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktoranta w zakresie prawa oraz poświadcza umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Rozprawa doktorska Pana magistra Łukasza Piątkowskiego pt. „Stosowanie tortur przez Stany Zjednoczone po 11 września 2001 roku” odpowiada warunkom określonym w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1789 ze zm.) w związku z art. 179 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r., poz. 1669 z późn. zm.)

W związku z tym uważam, że stanowi ona podstawę do ubiegania się o stopień naukowy doktora nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne.

Z pełnym przekonaniem wnoszę zatem, o dopuszczenie Pana magistra Łukasza Piątkowskiego do dalszych stadiów postępowania w przewodzie doktorskim.

